

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی

دانشکده علوم سیاسی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش: مطالعات خاورمیانه

عنوان :

نقش هویت ملی بر تحولات اخیر کشور مصر

استاد راهنما :

دکتر عباس سلطانیلو

استاد مشاور :

دکتر علی اصغر زرگر

پژوهشگر :

محمد دلپسند

زمستان ۱۳۹۲

سپاس بی کران

پروردگار یکتا را که به ما هستی بخشید و به همنشینی با اهل علم و دانش مفتخرمان نمود و خوشه
چینی از باغ علم و معرفت را روزیمان ساخت.

تشکر و سپاس

از استاد عزیزم جناب آقای دکتر عباس سلطانلو که از محضر پر فیض تدریستان ، بهره برده ام و
همین طور جناب آقای دکتر علی اصغر زرگر که در مسیر نگارش پایان نامه خالصانه مشاوره و
راهنمایی فرمودند.

و تقدیم به

همسر عزیزم که وجودش در زندگی من، نشانه لطف الهی است و همراهی و همدلی او، راه
تکمیل تحصیل را برایم هموار نمود.

و تقدیم به دختران عزیزم که طراوت و لطافت شبنم را به زندگیم هدیه نمودند.

تعهد اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب محمد دلپسند دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد به شماره دانشجویی ۸۹۰۹۳۷۰۳۷۰۰ در رشته علوم سیاسی که در تاریخ ۹۲/۱۱/۱۲ از پایان نامه خود تحت عنوان نقش هویت ملی بر تحولات اخیر کشور مصر با کسب نمره ۱۸/۵ و درجه عالی دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می شوم :

۱- این پایان نامه حاصل تحقیق رو پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه‌های موجود نام منبع مورداستفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.

۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است .

۳- چنانچه بعد از فراغت تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و .. از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوط را اخذ نمایم .

۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت .

نام و نام خانوادگی

تاریخ و امضاء

باسمه تعالی

درتاریخ ۹۲/۱۱/۱۲

آقای محمد دلپسند دانشجوی کارشناسی ارشد رشته علوم سیاسی از پایان نامه خود دفاع نموده و با

نمره ۱۸/۵ به حروف هجده ونیم و با درجه عالی مورد تصویب قرار گرفت .

امضاء استاد راهنما

فهرست مطالب

مقدمه	۱
فصل اول: کلیات پژوهش	۴
۱-۱ بیان مسأله	۵
۲-۱ اهمیت و ضرورت تحقیق	۶
۳-۱ اهداف تحقیق	۶
۱-۳-۱ هدف اصلی	۶
۲-۳-۱ هدف فرعی	۶
۴-۱ سوالات تحقیق	۷
۱-۴-۱ سوال اصلی	۷
۲-۴-۱ سوالات فرعی	۷
۵-۱ فرضیه تحقیق	۷
۶-۱ چارچوب نظری تحقیق	۷
۷-۱ روش پژوهش	۸
۸-۱ جامعه پژوهش	۸
۹-۱ ابزار گردآوری اطلاعات	۸
۱۰-۱ روش تجزیه و تحلیل اطلاعات	۸
۱۱-۱ متغیرها و واژه های کلیدی	۹
فصل دوم: چارچوب نظری پژوهش	۱۰
۱-۲ بخش اول: هویت	۱۱
۱-۲-۱ تعریف هویت	۱۲
۲-۱-۲ انواع هویت	۱۴
۳-۱-۲ هویت ملی	۱۶
۴-۱-۲ مفهوم هویت ملی	۱۷
۵-۱-۲ ابعاد و عناصر سازندهی هویت ملی	۲۲
۶-۱-۲ ملت و ملیت	۲۶
۷-۱-۲ پیوند هویت ملی و سیاست	۲۷

۳۲	۲-۲ بخش دوم: ناسیونالیسم
۳۲	۱-۲-۲ ناسیونالیسم یا ملی‌گرایی
۴۰	۲-۲-۲ رابطه اسلام و ناسیونالیسم
۴۳	۳-۲-۲ ناسیونالیسم عربی
۵۱	فصل سوم: پیشینه تاریخی مصر و نقش هویت و ملی‌گرایی در آن
۶۴	۱-۳ بخش اول: مصر
۶۴	۱-۱-۳ مصر و پیشینه تاریخی آن
۶۵	۲-۱-۳ پذیرش هویت عربی-اسلامی در مصر
۶۸	۳-۱-۳ تاریخ سیاسی مصر
۶۸	۱-۳-۱-۳ ایجاد مصر جدید
۷۱	۲-۳-۱-۳ مصر تحت تسلط انگلیس
۷۴	۳-۳-۱-۳ حزب وفد و پایان تحت‌الحمایگی مصر
۷۷	۴-۳-۱-۳ معاهده مصر و انگلیس
۸۰	۴-۱-۳ تغییر رژیم در مصر
۸۲	۱-۴-۱-۳ در دست گرفتن قدرت بوسیله «افسران آزاد»
۸۵	۵-۱-۳ مصر در زمان حکومت انور سادات
۸۷	۶-۱-۳ مصر در زمان حکومت حسنی مبارک
۸۹	۷-۱-۳ احزاب سیاسی مصر
۹۱	۱-۷-۱-۳ اخوان المسلمین
۹۹	۲-۷-۱-۳ سلفی‌ها
۱۰۵	فصل چهارم: تأثیر هویت ملی در تحولات اخیر مصر
۱۰۶	۱-۴ بخش اول: تحولات در مصر
۱۰۶	۱-۱-۴ آغاز تحولات در مصر
۱۰۷	۱-۱-۱-۴ حوادث پیش از پیروزی جنبش مردم مصر
۱۱۳	۱-۱-۱-۴ رخدادهای پس از سرنگونی مبارک
۱۱۵	۲-۴ بخش دوم: هویت ملی در مصر
۱۱۵	۲-۲-۴ انواع هویت در مصر
۱۱۷	۱-۲-۲-۴ هویت و عرب‌گرایی دولتی

۱۲۴.....	۳-۴ بخش سوم: ملی گرایی در مصر
۱۲۴.....	۳-۳-۴ ملی گرایی در مصر
۱۲۴.....	۱-۳-۳-۴ ملی گرایی با تمرکز بر خروج اشغالگران
۱۲۶.....	۲-۳-۳-۴ ملی گرایی «مکتب ملی مصر» با رویکرد لیبرال و نفی عربیت
۱۲۸.....	۳-۳-۳-۴ ملی گرایی با تغییر مفهوم وطن در قرائت اخوانی
۱۲۹.....	۴-۳-۳-۴ ملی گرایی عربی (پان عربیسم)
۱۳۲.....	فصل پنجم: جمع بندی و نتیجه گیری
۱۳۳.....	۱-۵ جمع بندی و نتیجه گیری
۱۴۴	منابع و مآخذ

مقدمه

مصر بزرگ ترین کشور عربی از حیث نفوس با جمعیتی بالغ بر ۸۰ میلیون نفر است که با وجود اقتدارگرایی بوروکراتیک، این کشور دارای رکورد قابل توجهی در حفظ ثبات سیاسی است. مصر طی چند قرن، سه تحول عمده سیاسی را تجربه نموده است: یکی ظهور یک رژیم سلطنتی در سال ۱۸۰۵ و دیگری به قدرت رسیدن «افسران آزادی خواه» به رهبری ناصر در سال ۱۹۵۳ و سومین تحول انقلاب ۲۵ ژانویه ۲۰۱۱ که منجر به برکناری حسنی مبارک از حکومت ۳۵ ساله خود بود. علیرغم تصویری که عوام از مردم مصر در ذهن داشتند که آن‌ها را انسان‌هایی منفعل، مذهبی و تابع اقتدار نشان می‌داد، در روزهای پایانی ژانویه ۲۰۱۱، جهان در مصر شاهد مردان و زنانی بود که می‌خواستند بر سرنوشت خود حاکم شده و به آن شکل دهند، اما، مصری‌ها هرگز مطابق آن تصویر منفعلی که از آنها ارایه شده، نبوده‌اند. جامعه‌ی مصر واجد پویایی سیاسی فراوانی است. گروه‌های مختلف سیاسی از رادیکال‌های اسلام‌گرا تا مارکسیست‌ها و از ملی‌گرایان عرب تا لیبرال‌ها همواره فعالیت داشته‌اند. انقلاب مصر با پیام‌های اینترنتی جوانان در شبکه‌های اجتماعی که خواهان سقوط رژیم حسنی مبارک شدند، آغاز شد و سپس همه مردم را به میدان‌التحریر کشاند و در واقعیت نظام دیکتاتوری حسنی مبارک در پی این خیزش مردم ساقط شد.

بسترها و ریشه‌های اعتراضات و تحولات اخیر مصر، به متغیرهای مختلفی به خصوص فضای بسته سیاسی و اقتدارگرایی نظام سیاسی، معضلات و چالش‌های اقتصادی مردم و حتی جهت‌گیری‌های سیاست خارجی دولت مبارک، نسبت داده می‌شود. مسائلی که در شعارهای مردم در اعتراضات و درخواست‌های گروه‌های سیاسی نیز آشکار است. مهم‌ترین درخواست‌های معترضین و گروه‌های سیاسی مخالف مصر شامل کنار رفتن حسنی مبارک از قدرت، اصلاح قانون اساسی و برگزاری انتخابات آزاد و دموکراتیک، فضای باز سیاسی و آزادی بیان و اصلاحات اقتصادی بود. هر چند گروه‌های مختلف، رویکردهای متفاوتی را در خصوص هر یک از مسائل مطرح شده دنبال می‌کنند.

هویت ملی مصر از مؤلفه های مختلفی تشکیل شده است. ملت مصر با هویت عربی - اسلامی از کانون های خیزش متفکران و حرکت هایی بوده که منادی استقلال و استعمار ستیزی در جهان عرب و جهان اسلام بوده است. مصر از اولین کشورهای بود که جرقه های بیداری اسلامی در آن پدیدار شد. در قرن بیستم، مصر ضمن اینکه از کانون های مهم خیزش ناسیونالیسم عربی و پان عربیسم بود، بستر فکری مناسبی برای رشد جنبش های اسلامی فراهم آورده است. دانشگاه الازهر یکی از مهم ترین نهادهای دینی جهان اسلام به حساب می آید و شهرتی جهانی دارد.

تفکر ضد استعماری ریشه دار در مصر، باعث شد این کشور در تشکیل و قوام یابی جنبش عدم تعهد نقش مهمی ایفا کند. مردم و دولت مصر در بسیج ارتش عربی علیه اسرائیل نقش مهمی داشتند. تا پیش از مصالحه بین مصر و اسرائیل در کمپ دیوید، ارتش مصر در جنگ های اعراب و اسرائیل نقش محوری داشت، به گونه ای که پس از انعقاد قرارداد صلح با اسرائیل، اعتماد به نفس ملت های دیگر عرب نیز آسیب دید و انگیزه سازماندهی جنگ های دیگر به منظور شکست اسرائیل از میان رفت.

در دوره ناصر، سیاست خارجی مصر عمدتاً با نهادهای هویتی تعریف می شد. محبوبیت شخص ناصر نیز تا حد زیادی محصول این متغیر بود. وی تلاش فراوانی برای رسیدن به استقلال واقعی و دوری از وابستگی به غرب به عمل آورد که ایفای نقش فعال در جنبش عدم تعهد از نشانه های آن بود. در همین چارچوب بود که ناصر با توافق هایی نظیر پیمان بغداد مخالفت میکرد و آن را حربه ای استعماری برای ایجاد تفرقه در خاورمیانه به حساب می آورد. اما در مقابل این هویت عربی، هویت دیگری در مصر به عنوان هویت غالب وجود دارد و آن هم هویت اسلامی است که اسلام گرایانی همچون اخوان المسلمین داعیه آن را دارند. این دو هویت اسلامی و عربی در مصر دائماً در مقابل هم صف آرایی کرده و در تضاد با یکدیگر هستند. البته هویت سومی نیز در مصر وجود دارد که بیشتر بر وطن پرستی و مصری بودن تاکید دارد. هویت مصر به طور دائم در بین این سه هویت در تغییر بوده است. بنابراین در این پژوهش قصد داریم به بررسی نقش هویت ملی در تحولات اخیر مصر در ژانویه ۲۰۱۱ بپردازیم و به نوعی هویت غالب بر تحولات اخیر را شناسایی کنیم. گزارش این تحقیق

در فصل تهیه خواهد شد که در فصل اول کلیات تحقیق و بیان مسئله مطرح می شود و سه فصل بعد نیز به چارچوب نظری طرح، پیشینه تاریخی مصر و نقش هویت و ملی گرایی در آن و تاثیر هویت ملی در تحولات اخیر مصر اختصاص داده می شود. در فصل پنجم نیز علاوه بر جمع بندی به سوالات تحقیق پاسخ داده می شود.

فصل اول

کلیات پژوهش

۱-۱ بیان مسأله

مصر دارای جامعه‌ای متکثر و دارای شکاف‌های اجتماعی و فرهنگی است، اگر چه این ویژگی ممکن است به نسبت برخی از کشورهای منطقه خاورمیانه کمتر باشد اما باز به اندازه‌ای تاثیرگذار هست که تحولات سیاسی و به ویژه قدرت مانور نیروهای سیاسی را تشدید کند. در واقع بیش از نیمی از جمعیت کشور مسلمان؛ حدود ۸ میلیون از جمعیت ۸۰ میلیونی یعنی چیزی در حد ۱۰ درصد جامعه مصر را نیز مسیحیان قبطی تشکیل می‌دهند. همچنین مدرنیزاسیون در مصر در یک صد سال اخیر بخشی‌هایی از جامعه مصر را با الگوهای فرهنگی جدید و درک جدیدی از فرهنگ و دیانت رسانده است که وجود احزاب سکولار، لیبرال‌ها، چپ‌ها، ناصریست و ملی‌گرا و نیروهای واکنشی به مدرنیته چون سلفی‌ها و... نمونه‌های گویایی از نیروهای سیاسی در مصر است که هر کدام بخش‌های از مطالبات و تفکرات جامعه را نمایندگی می‌کنند و همه این نیروها به نحوی از انحاء در یک اجماع ارزشی مبنی بر ابطال رژیم مبارک به اجماع رسیده بودند و در یک بسیج همگانی به این مهم نائل گردیدند.

در این بین و با وجود تنوع و تکثر مسأله‌ای که مطرح می‌شود آن است که اگر چه هرکدام از این نیروها بر رفتن رژیم پیشین متفق بودند، اما در سیمای فکری آنها خوانشی متفاوت از نحوه اداره کشور دیده می‌شود. همانطور که سیر تطورات تا به امروز نشان داده آن است که این نیروها پس از موفقیت در برکناری مبارک تا مرسی از پایه با هم مشکلات فکری و عقیدتی دارند. بنابراین در امر پردازش به تحولات اخیر مصر یکی از اصلی‌ترین مسائل به مقوله هویت برمی‌گردد که در واقع چه نقشی در این تحولات داشته است. چراکه نگاه‌های متفاوت و تلقی از هویت فراملی، ملی، فرقه‌ای، قومیتی، لیبرال جهان‌وطنی یا امت‌گرایانه و ایدئولوژیک چپ‌انگار و عرفی و ... در بین این نیروها پر اهمیت می‌نماید. لذا در این نوشتار کوشش می‌رود که به نحوی به این مقوله بنیادین توجه شده و تحولات از گذار تا براندازی حسنی مبارک به عرصه کند و کاو گذاشته شود.

۱-۲ اهمیت و ضرورت تحقیق

اهمیت شناخت ماهیت و ریشه‌های دقیق تحولات سیاسی کشور مصر به عنوان کشوری تاثیرگذار در منطقه خاورمیانه و جهان اسلام برای تعیین رفتارهای سیاسی دستگاه دیپلماسی کشور و پیش بینی تحولات آینده و جهت گیری اقدامات متعامل و متقابل ضرورت دارد. از سوی دیگر انقلاب اسلامی به عنوان الگوی حرکت به سمت مردم سالاری دینی با شناخت حقیقی این تحولات و ریشه های آن، می تواند روابط دو جانبه و منطقه ای خود را در منطقه باز تعریف و گسترش دهد.

از جنبه نظری برای تبیین وقایع بایستی به الگویی متناسب و دقیق و نظریه‌ای منسجم برای پژوهش بهره برد و پاسخ به این مساله راهی فراروی تبیین نظری جریان‌ات فراهم می آورد. اما به جهت تدقیق در مساله احساس می شود بر هویت به عنوان یک موضوع چالش برانگیز توجه شده و تحولات اخیر را با التفات به خوانش و تلقی‌های گوناگون نیروهای سیاسی از هویت را به عرصه غور و تفحص بگذاریم.

۱-۳ اهداف تحقیق

۱-۳-۱ هدف اصلی

بررسی نقش هویت بر تحولات مصر (با تکیه بر خوانش نیروهای سیاسی در مصر از هویت در ژانویه سال ۲۰۱۱)

۱-۳-۲ هدف فرعی

شناسایی مولفه‌های تشکیل دهنده هویت کشور مصر

۴-۱ سوالات تحقیق

۱-۴-۱ سوال اصلی

هویت ملی چه نقشی در تحولات اخیر کشور مصر داشته است؟

۲-۴-۱ سوالات فرعی

- ۱) چه رابطه‌ای بین هویت و تحولات یا تغییرات در کشورها وجود دارد؟
- ۲) مولفه‌های تشکیل دهنده هویت کشور مصر کدامند؟
- ۳) تعریف از هویت در بین نیروهای گوناگون کشور مصر چه تاثیری بر تحولات اخیر این کشور در ژانویه سال ۲۰۱۱ داشته است؟

۵-۱ فرضیه تحقیق

بین تعریف از هویت و تحولات اخیر کشور مصر رابطه‌ای وثیق وجود دارد.

۶-۱ چارچوب نظری تحقیق

در مطالعات اولیه‌ای که بر روی اجزای هویت ملی همچون زبان، قومیت، دین، ایدئولوژی، ارزش‌ها و سنن، تاریخ غنی، ناصریسم، تحولات گذشته سیاسی و... صورت گرفت، محقق را بر آن داشته که موضوع هویت و دیدگاه اندیشمندان را در این خصوص جمع‌آوری نموده و نقش فرهنگی، اجتماعی و سیاسی آنها را بر خیزش‌های مردمی و تحولات اخیر تشریح نماید.

در این بین گمان می‌رود تغییرات اجتماعی حاصل تحولات درونی و بیرونی است پس رویکردهای متنوعی نسبت به تاثیرات هویت بر تغییرات اجتماعی و سیاسی توسط اندیشمندان حوزه علوم انسانی اتخاذ گردیده است؛ بنابراین محقق به دنبال آن است تا چارچوبی نظری برای بررسی نقش هویت بر تحولات اخیر مصر در نظر گیرد. پس محقق می‌کوشد با گردآوری رویکردهای عمده

به بررسی نقش هویت که مشتمل بر هویت فراملی، ملی، فرقه ای، قومیتی، لیبرال جهان وطن یا امت گرایانه و ایدئولوژیک چپ انگار و عرفی و... است بر تحولات اخیر مصر نظر افکنده و به سئوالات پژوهش پاسخ دهد.

۷-۱ روش پژوهش

روش پژوهش حاضر از نوع تحلیل اسنادی است. اسناد مورد استفاده شامل کتاب‌ها، مقالات و سایر منابع فارسی، عربی و لاتین مرتبط با موضوع تحقیق است.

۸-۱ جامعه پژوهش

جامعه پژوهش حاضر نیز شامل تمامی منابع موجود منتشر شده، مرتبط و قابل دسترس در زمینه هویت ملی، تحولات مصر، احزاب مصر و نقش هویت ملی در تحولات اخیر مصر بوده است.

۹-۱ ابزار گردآوری اطلاعات

در این پژوهش سعی شده مطالب مرتبط با موضوع پژوهش فیش برداری و در راستای هدف پژوهش استفاده شود. بر این اساس ابزار پژوهش، فرم های فیش برداری بوده است.

۱۰-۱ روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

داده‌های حاصل از گردآوری اطلاعات و مطالعات کتابخانه‌ای با استفاده از تکنیک های تحلیل کیفی، جمع آوری، طبقه بندی و تحلیل شده است.

۱-۱۱ متغیرها و واژه های کلیدی

واژه های کلیدی این پژوهش شامل: هویت، هویت ملی، هویت فراملی، نیروهای سیاسی، اجتماعی، فرهنگ و .. است.

در این پژوهش نیز هویت به عنوان متغیر مستقل و تحولات اخیر مصر به عنوان متغیر وابسته مورد بررسی قرار گرفته است.

الف) متغیر مستقل: هویت

ب) متغیر وابسته: تحولات اخیر مصر

فصل دوم

چارچوب نظری پژوهش

۲-۱ بخش اول: هویت

هویت ملی در آغاز، بیشتر معنایی سیاسی و ایدئولوژیک داشته است ولی البته ممکن است بر معنایی فرهنگی هم دلالت کند، این دو معنی ضرورتاً مانعاً الجمع نبوده‌اند و نیستند. منتهی گاه و شاید هم غالباً بار سیاسی اصطلاح بر بار فرهنگی اش چربیده است. زیرا که سعی در تکوین هویت ملی یگانه، برترین وسیله مشروعیت بخشیدن به نظام سیاسی است. هویت معلوم، عامل پیوند آحاد ملت است و اقوام متشکله ملت را چون تار و پود به هم می‌تند و ریشه استوار هم‌دلی و هم‌دلی و هم‌منفسی افراد ملت به شمار می‌رود و بنابراین، باعث و بانی وحدت و یکپارچگی است. وحدت ملی مقوله ایست که بر سر آن، به علت اهمیت حیاتی‌اش، ماجراها رفته است و خاصه از روزگار ظهور ملی‌گرایی و ملی‌منشی، معرکه افکار و اعمالی شده است که غالباً خونبار بوده‌اند. هویت ملی را غالباً با اسناد محتوایی ایدئولوژیک بدان معنی کرده‌اند، مثلاً هویت اتحاد جماهیر شوروی را سوسیالیستی یا مارکسیستی می‌دانستند یا هویت قوم ژرمن را ناسیونال سوسیالیستی. واضح است که این تعاریف، فرهنگی نیست بلکه سیاسی یا ایدئولوژیک است و در اینصورت هویت ملی بر هویت فرهنگی منطبق نمی‌شود، بلکه به مفهوم پیدایش سازمان سیاسی دولت نزدیکتر است و البته سازمانی سیاسی هر چند که مدعی ایجاد ملتی یکپارچه و واحد باشد، قادر به احراز هویت ملی یگانه‌ای نیست و در این راه طلب ناگزیر از ایدئولوژی استمداد می‌جوید، زیرا ایدئولوژی، وجدانیاتی است که با کار و عمل سیاسی، پیوندی تنگاتنگ دارد و منطقی است وابسته و پیوسته به کار و فعالیت سیاسی، و ذات و ماهیت سیاست نیز از کشاکش و درگیری فراهم آمده و قوام یافته است، زیرا دعوای سیاسی، بر سر کسب سیادت است، (Baechler, 1979: p 30-34) و بنابراین ایدئولوژی طبعاً برای ایجاد و حفظ و تحکیم وحدت جامعه، لازم می‌آید و به قول محقق صاحب‌نظر در این زمینه، در واقع سه عامل عمده موجب افزایش حاجتمندی به ایدئولوژی و رونق آن می‌شود: ضعف یا فقدان اجماع در جامعه، شدت و حدت کشاکش‌های سیاسی و بسط و گسترش منازعات سیاسی. (همان: ۱۰۹-۱۱۱)

۲-۱-۱ تعریف هویت

هویت^۱ یا الهویه کلمه‌ای عربی است. این کلمه از «هو» به معنی او که ضمیر غایب مفرد مذکر است، می‌آید و از آن لفظ هوهو یا الهوهو را ساخت اند که اسم مرکب است و معرفه به ال. معنی لغوی آن اتحاد به ذات یا انطباق به ذات است. اتحاد به ذات به معنی اتصاف و شناخته شدن و یکی شدن موصوف با صفات اصل و جوهری مورد نظر است. همچنین هویت در معنای لغوی؛ یعنی، حقیقت و ماهیت چیزی؛ یا هویت پاسخ به سؤال چه کسی بون و چه گونه بودن است. در تعریف فلسفی: هویت همان حقیقت جزئی است «الحقیقه تسمى هویه، یعنی هرگاه ماهیت با تشخیص لحاظ و اعتبار شود هویت گویند»، و لذا، می‌توان گفت هویت تشخیص ماهیت در خارج است (کرجی، ۱۳۷۵: ۲۶۵ - ۲۶۶). وقتی از هویت پدیده‌ای سخن به میان می‌آید، باید آن سخن طوری باشد که نشان دهد پدیده مزبور به راستی گویای هیئت و ماهیت وجودی آن است، در غیر این صورت فاقد معنای ماهوی آن خواهد بود. (الطائی، ۱۳۷۸: ۱۸)

در تعریف دیگر، هویت عبارت است از مجموعه خصوصیات و مشخصات اساسی اجتماعی، فرهنگی، روانی، زیستی و تاریخی همسان که به رسایی و روایی، بر ماهیت یا ذات گروه به معنای یگانگی یا همانندی اعضای آن با یکدیگر دلالت کند، و آنان را در یک ظرف زمانی و مکانی معین، به طور مشخص و قابل قبول و آگاهانه از سایر گروه‌ها و افراد متعلق به آن‌ها متمایز سازد. (همان: ۱۳۹)

از نظرگاه دیگری هویت فرایند پاسخگویی آگاهانه هر فرد به یک دسته سؤالات در مورد خودش می‌باشد؛ از گذشته‌اش که او چه کسی است، کجا بود، چه بود، چه هست و به چه قبیله، نژاد یا ملت تعلق دارد، منشا ابتدایی و اصلی‌اش کجاست و در وجه تمدن جهان چه نقشی داشته است. (باوند، ۱۳۷۷) برخی از اندیشمندان هویت را با تاکید بر «وجه تشخیص» تعریف کرده‌اند نظیر آنچه که شیخاوندی ارائه نموده است: «هویت مبین مجموعه خصایصی است که امکان تعریف صریح یک شیء یا یک شخص را فراهم می‌آورد». (شیخاوندی، ۱۳۸۰) برخی هویت را معناداری جامعه دانسته‌اند، یعنی

¹ . Identity